

տութեան)։ ան սարգակ, եւ եպիքն մը ադ եղիշպին։ Այս քանիզի եկեալ այս նր աւսին, բարեկման և հետահագի քիչն մաժեկու, եւ առ գրել զայ ի հայութ ընթաց քայլութ զայաւու եւ զամբարայի աւտեսարան։ թթիկ հոգու եւրց, կցորդ, յոյս, եւ ապաէւ առ քն, եւ ձար ճանապարհն վերջին եւ քանակի գրանն ար քայլութնեն, եւ զանձ յերկնու անդրզատեի եւ ապա էւն առ քն միջնորդ եւ բարտ իւրին եւ բեր ծնազայն հաւաք (ասիք ետք եկեալ, յատու ի անունները ուրիշ զրոյ և ուրիշ ձևոքե) մկրտիկն եւ մաւրն բազուատին եւ որդոց վարդոնէն ուսկան գրիգորին ներսէն եւ կենակին խօսեսի հարսին արտօփին եւ ամ ազգա կիսի կենակնեաց ամեւը ամեն է զարարն ահիպա կիս ստամիսիք եւ տամարցից զատի ստամիսին նարիզին։ եւ գուլումին եւ թուրանգին եւ խուտի ա զին եւ ինաւային միրախանուննեն։ Եւ ուր ինամին սա քարչարն, եւս կիսապահ ամժամանին ամ ազգակիացն։ Եղասախարամի քիչըն տարեց եւ յաջորդ յեղասա կարանը փակեալ քայ ըլլալով գժուարընեանցի։

Էլ ՀՅՔ. Արդ նորոգեցա զնը աւետարան։
Չեւամք ու գնայնեղ եւ ուստանան։ Մարտիրոս երից
Եւ, որ զանոն ուսմէն, եւ զգրօն ոչ վայ իմ մէջ սեւ-
րս իմ այ։ Ի թիվուն Հայոց և ա, կու Օքբէրին Խո-
րպակ աւոց, որ աւետարանին զմաթեք քիյ։ որ
հանգստեալ է առ քա։ Եկեղական իւր, եւ ծնորաց
իւրոց, եւ որդոցն, սահնէսին, Թաթէսօսն, մարտիրոսն,
եւ իւր եղայոց, մելքոնին, եւ իւր իրազին։ Թարա-
ռուսին։ Դրէն իմիցէք, զբազսիքայ, գաւալթա-
ւոցն, մայք գտա ուժն, միտիշն, աւրգիւն։ Փրկչանն,
մէտ եւ փորուն լին։

(፳፻፲፭-፳፻፲፮፡)

ՀԱՅԵՐԵՆ ԶԵՐԱԳՐԻՔ ՄԷ Ի Ս. ՊԼՈՐԻԱՆ

Ս. Փորփան՝ ի վերն Աւտոմատիկան
Կրօսաւորաց Մատնապարանին մէջ կը գտնուի Տայերէն
Հնապարհ մուշ բարագալութեանք Մշաբանաց Միան-
նա, գրութ ի Մայոց (Էնի առն Մոցին) 1391ին
Յանուար ամիս Անգլիան անուն բանանաբ ծեռօք: Ձեռա-
փրս Խոտպրքական է աւելի իւր յիշասակարա-
նապու, ուս Մարդու կը սահման իւր վելուն անցա ինչ
ինչ գլւքքրն առարթեան մէջ է կը իմէ ասինք
անե իրա այս, որոնց իրեն պէս առարթեան մէջ կը
ըրբն: Այս զարդն իրէ այս կողմին այսինք յիշաս-
կաթեան թերթն ած տառապոթիւնի Գլքնու յայս-
տած այս կործնա վայս, որի էնակն առարթա-
պոթիւնին նրանին ապահ է նաև ի Թերմնիսի:
Հնապարհ Նմապագութիւնն եւ յիշասակարուսաց ար-
տապոթիւնին կատարուած են ի ձեռն գեր. 2. Գ.
Դաշտ մասնակիան:

יְהוָה, אֵלֵינוּ וְאֶת-בָּנֵינוּ

Խոխվառք 206, էշը 405: — Մասնաւոր համար 17 ամ.՝ Գրութիին մասին 18×12 ամ.: Ցողը 31: Սկզբ մազարաթ սպասակ հաստ անոց եւ անշարժ: Առաջ դաշտական առաջական լայնական սպասարկութիւն:

ԱՆԳՈՎՈՎԱՆՔ՝ մարդոք եւ անարատ, քանի մը տեղ
ժաման զարգագիթներ կտրուած գոլցուած: - Դիմ՝ բոլոր-
պի անկախութ և մի վավագիշտ պահանջութ, մասսա չոյն զրդ:
Խորոշիկը, պՇանչութեա, ՄԱՅՐԻ ԵՎ ՏԱՐԱ ԵՎ Վարդի-
թանարդ եւ փաքչներ նաև մարդութիւնից: Ական
ցուցիկին մէջ կայ նաև կանանչ թանգար: ՀՈՒ ԵՎ-
ԱՎ ՊՐՈՎԻՆՑԻԱ, ԽՈՐԱԿԱՆ ՀԱՅՐԻ, ՊԱՏՐՈՒԹ Ժիր, այս կան
4-5 մէջ ի մեծութեան քանի մը պատկերներ տան-
ուու սկիզբն թագքին մէջ, իբրև մեզքանգիր. ունեն
աւ եւսպանակ մասնաբար որպիսին պարագան: մինչ ա-
ւունինքի խորդ մէջ պատկերներն են
առ. 103ա որոյ ծրագրի կ'երկարից նաև ի տանձաց
ցիրքուր, 107ը նյութեւ. 109ա նյութեւ, 328ա նաև
ոսուեազիր եզրապարզութ. 135ը Կորուս նաևսաւ,
143ը, 146ա, ածիկալ մատորի, 148ը, 155ը, 160ս,
163ը, 166ը եզրըէն կորսաւ, 168ա, թ, 169ա, 172ը,
174ա, 182ա, 183ը, 185ը Կորուս նաևսաւ, 190ը,
191ա կորուս նաևսաւ, 192ը: ԳԵՎԱՐՈՒԹ մէկովեզն
և մէյ վարչ. 116ա, թ, 204ը: Ժ ԲԱՐԵՎԱԿԻ ԽՈԴՐԻ
1391. ԴԻՌ 2 Սարգսի որ ի Յանց բարտուս, բժիշկ:
80Ծ Կ'ը մայրացանիք մակնիշիտ, - 81Ծ զրդիս: ԱՐ-
ՏԵՎԱԿԻ ԿՐՈՒԹ ԽՈԴՐ Պահ. 7ա, թ, 115ա, 148ա, 153ա,
171ա, 203ը, 204ա: 81Ծ ԵԿՍԻ ԽՈԴՐ Պահ. 20ա.
Այսպէս եք օրինան նիմ թուղուշին Եղիշ. Պահ.
129ը. ի բասանց աթիշն տէր ցանքայ որ ուսպիշ
մուցեց, ստիք աւ ցունաց վավագիր: Պահ. 135ը նոր
զրդ մէջ Հաճամաւ Ալի Ան լին

Պատեանս է Պարսկականությունը հայ Աւելի-
թուաց, որ վախոնութեամբ տպագրուած է
1728ի:

1. Թղ. 1ա նր. Ցուցակ տօներու, աւելի
լատինական:
  2. Թղ. 7ա. Գոտիկացոյց աղիս սակ:
  3. Թղ. 7բ. Առաջաւորի պղիսակ:
  4. Թղ. 8ա—203ա. իւրաքանչիբ տէրու-
նական եւ որոց տօներու պատարագների: “Իիրա-
կիք գալստեան առաջին. Պատարագի ժամանաւ-
է...” Թղ. 9օս կայ Լիթանիա ամենան սրբոց
թղ. 114ա. “Ազգը տեսան Ներսիսի Հայաստա-
նայց կաթուկինիկին ասասած ի պատուի (ու) ուորու-
երրորդութեանն, Հաւատով խստավանիմ...”
Թղ. 134ա իսկ թէ կամիս առել Փառանիկերէն
Վրդիային Էրցիշիստ տես էթ թէ թէռոյ պաք
օմինափու. պատ վորւնթաթիւ, եւն. այսպիսի լո-
ւնեալ առանձնահան եւ առ տեսաւ:

ՅԵՍՈՒԱԿՐԻՄՈՒԹԻՒՆՔ: 1. Թշ. 7ա.
«Զիմանակ որ(-ով) եւ բարի գլորիք եւ հարիսավ
յալի տաճակի օր՝ առաջն ուժին կոչըր պացն Հա
հաւատով ուղարկուի եւ ազդոյի արժակի առնելու զա-
կոր իշխանական առցեսն առցիս եւ զայր նոր ութե-
ած եւ զնամն հնաւ արիկին յարօթն լիւեցէք եւ դուք-
քի գլորիք այսեւ Անձիք ի բարուես ամենայն, ամեն-
ամեն ամեն».

2. Թ-Ղ. 7թ. “Այլ Քրանցիւր եր ես գերի
յարի ի վեր մէջ զիշերի
եւ աղօթէ արտասուելի:”

ած ի յէլ սպին գթայ:

Զարգիս երեցս ողովմելի
յանձն առնեմ մանկանց սուրբ սիոնի
լիշման առնեք զիս արժանի

զար ծերացել մեղք ին
եւ ի բարի գործոցն մը թէրի
որ զայս լու իւր սորով
ինձ եւ իւրեն մէխող լինի
ի ժամն ահեղ պատարագի
(+) և թող(+) թէրան արեն բաշխի
ի փրկ(+) թէրան մարդկան ազգի
զի մեղ եւ ձեզ նայ ողորմի
որ յայ ամենցուն է նայ յայանի,

4. Թօզ. 148. «Եւս ուղար օրինակ չունելք.
անեղպարի լիր(+) ք. զարգիս մեղասոր բաշխայ ի
ձեր առը յազութան մէխցէք չեմ զրագիր, եւ հաք-
մ(+) թէրան շըլէ ասից անմարտին թէրան գոր-
ծեաց, եւ որ մեղ եւ մըր ծնողն յիշ(+) ած հզօրն եւ
ամէնկարոցն զիրնէք յիշէ ի յախտեական կաման,
ամէն»:

5. Թօզ. 153. «Զիլիմին յովաննու ի յոյլ
տեղ գտայ ինձ թողութիւն առնեք, ու գրեցի»:

6. Թօզ. 171. «Գիտ ի հասարակացն. վասն զի
յօրինակն չայր, եւ ինձ անեղպարի երկի, ով բար(+)
բաշխայք եւ զարգիս երկու լի ամենայն չար(+) և
թէրամ մեղոք ի ձեր սուրբ յազօթան յիշցէ(+) ...»,
Այսպիս խօսեր կան եւ այլ տեղեր:

7. Թօզ. 203. - 204. «Գլուխու յէլտունի-ր-ն.

Ես ծերացած մեղք իի
ուրիշ երեց յաշխարհ հեռի
սկզբոյ գրել տառ պատառագի
եւ որ ինչ չգտանէի.
Նայ եկն առ իս ծեր մի ու-նէ
թուռ ան(+) չնն իւր կոյք
եւ երեր օրինակ իւսանափնթի
յետ եւ յառաջ պատարանի.
Աշխատանօք զոր կարացի
եւ մծ ջանք ի կար գեցցի
նայ եւ ի յայլեալ զրոց առի
եւ զինչ է պակաս և այլ բարի.
Եւ ես այլ ճար իսիդ չունի,
կամ օրինակ որ ի բառ առնի,
ու գրագիր տառ գասանի
եւ քայլդրութեանն արհեստ չփառի,
ի յանձնարի(+) թէրեն էր գրեցի
նայ եւ առանց զրոց կենալ չկարի
թէրէս եւ ի բժշկական արհեստ շըլի
զրոց եւ զրառ զրոց չփառի:
Ֆէրականի ծանօթ չեմ
որպէս կարացի անպէս քրեցի
շատ կարմառառ գրես զիք,
ով որ կարաց թող ընթացդրի.
Եւ յայնպիս(+) ժամանակի
որ մագարաթ եւ ծաղք չըւնէ
յորմէ զօրինակն ի բան առի
զինք չորք ընկերոց կերակրէի
հարած եւ անայց մուրացկանի.
Անկ(+): շա հայր թաթթառ ձագին
եւ նոյ մծ տաելի
խորամանկ գողիք եւ անպատանի
ուտին եւ ըմբէին պէսպէս բարի.
նայ եւ բարոյ փախանակի
արտազէին ի յետ ինձի

թէքէս կարողի որ չար առնի
վասն այն չարէ(+) ցն փոխանակի.
Սակայն զարն լարի ուշ յազթեցի
պղլ տեսան բարեան յամենալի.
ժամանակին էր ցուրդ եւ բգարի
եւ մագարաթ չքտայ յարմար զրի.
Զոր գտայ զոյն գնեցի
խոշըր մագարաթ եւ անպատանի
աշխատան զոր կու զրի
եւ պյուսէ ի կէսն հասուցի,
Մինչեւ ի մ(+) առ աղ(+) կացի
նայ ես գտայ մագարաթնի
մծ նեղ(+) թէրամի եւ հասաւալի
ած վկա ինձ պո բանի.
Որ ի յայգուց սկսանի
մինչեւ ի մ(+) առ արեւի
ես անձայս զգիրոց զիի
վասն ուշապատճնն օրինակի.
կամին երթօն յաշխարհ հեռի
և մուը առն(+) ւլ վասն գանձի
եւ բարբարաթ յաշխարհի
որպէս բասծ խոլք յախոսու.
պէսպէս չարեաց համբերցի
մինչ ի վահանն դրոց հասի
զարգիս երեցս ողորմեի
յանձնէմ մանկանց սուրբ սիօնի.
Յիշման առնէք վաս արձանի
զլու ծերացեալս մեղօքս իիի
որ ի բարեաց գտարարացի
երբ զիս կարգոյ իւր ողորմի.
ի ծուլ(+) թէրին թիզը չանձանի
ես ձեղ եղայ իրաս չարի
դուք զերեր թորէք երայրոց բարի
զոր պատասխօս եւ ձեղ գրեցի.
Բարոյ կու տամ իրաս ձեղի
ով զպ լու թողլ փոշէմի
ինձ եւ իւրեն յիշը չանձանի
ի ժամ աշեղ պատարացի
Ուր թող(+) թէրան տէրն բաշխի
ի փրկութիւն մարդկան ազգի
նայ մեղ եւ ձեղ ողորմացի
օրհնեալ փառաց տեսան արժանի.
Ես զոյ սկըսայ ի ետան թիզը
ի հնկւտասանն ի յունվարի
զրել զառառ պատարացի
ի գոյն եւ նի
ի զ եւ մի թիֆ ամի
եւ ի յապրիք ժն վնասու արի
զեղ ապահմ տիրեր բարի
սուրբ քահանայքթ որ հանդիպի
Յիշը զծողոն իմ ի բարի
զեղպոյր եւ քոյր եւ զրաբէկանի
եւ զարգիս երեցս մեղօքս իիի
որ ար(+) ասզօն զոյր գրեցի.
ի ժամ աղօթիցն չերմալի
եւ կամ ընդէկն սուրբ պատարացի
յիշման առնէք մեղ արժանի
նայ եւ զավոն օր(ն) ակի
Որ զմեղ յիշէ բանին բարի
կամ յանձն առն(+) պատարացի

կամ աղօթից արտասված
ի յայ նոցայ շորհի
Որ աէր ած զիմբ ընդ(ա)ւնի
ի յաջակողն կարգի դասի
եւ ամենայն խռեաց յանցանք չնչի
եւ փոխարէն ւրանց բաշխի
արքայ(ա) թէ եննն անանց դրամախ, ամեն:

Ըրդ գրացաւ ի մայրագագի ի մայրացաւ ընդ հօ-
գանեաւ սրբոյից կոյսին Մարդինոսի եւ սորդ խոսա-
վանող Հայրագետին սրբոյն Մարդինոսի եւ սորդ Քրիս-
տոփորին մարտիրոսին ի թվի ստանու մերը, ին չի ի թ-
ի գ-ք եւ Ո. (Ա. (= 1891). Քրածալ ազատ զեեզ զա-
մէնին կամ սիրոյն ի պատճել վասն ինձ մեզ շ-շեալ
զիրայոսացե(-) սարադի մելաւոր քահանայի նայ եւ
վասն ծնողացն իմօց ՏԸ(է)-ոց ու-հոմ(ա)է եւ մօրն իմօց
հէլու տիրին եւ վասն մ(ա)-ցանցնին իմ ու(ա)-ին.
Նայ եւ պատահ եւ ծնողացն իմօց ծերայգդնիցն եւ
ամենակարողն ած առ հասարակ ենզ եւ մեզ ողորմացի.
Ամեն:

Ես մեղաւոր երեսու որ կայ
զի՞ր մեղքն առել ի շուրջ գայ
ես հանց մեզց ի պարտ ընկայ
որ եւ շատոց պատճառ եղայ
երբ եւ յիշել սիրու խոցայ
եւ հոգի մարմնով կոս դուռայ
զեեզ ազատին ով զար կարգայ
ինձ թուութեան իշ-դ իննայ
ի յայ պարզեն նամայ
որդուութեանց տեսն զայ տայ.
Ամեն եւ բաղմայպատիկ ամեն եւ եղիցի:
Չեռս երթայ գիրս նայ
ով որ զայ զիրս կարգայ
առեն ողորմի ինձ եւ նոցայ ամեն:

Գ Ր Ա Կ Խ Ն Փ է Մ Ք Ե Բ

Մ Մ Բ Ո Յ Շ Շ Զ Զ Զ Զ Զ Զ

(Հունական-հայկական)

Գ.

Արեւելեան եւ արեւմտեան հայ գրական
պատմութեան շարքի մէջ Ամբատ Շահազիզի պա-
տուաւոր տեղ բռնելու պատճառը զիւսուրապէս
“Լեւոնի վիշտը, պօման է, ոչ այնքան նրա հա-
սարախական, մանկամարժական դորունէութիւնը:
Այդ պօմայի մէջ մեր քնարերգակ բանստեղծը
թափել է իւր լաւագդյն ծգտութերու ու զգած-
մունքները, արտայպուած անկեղծ հայրենասի-
րական ողբերի, ճառերի, զուտ-ազդակիրական
կոշերի եւ հառաջանքների տակ գործի է հրաբուրու-
թափներին իր հասառուց զկատարեց եւ
չուուեց մեզ Լեւոնի կեակի շարունակութիւնը:

ազգերու, լուսաւորութեան, յառաջադիմութեան
ցուերու, բարդապէս բարձրանապէս: “Յառաջ
հայութիւն, յառաջ ազգութիւն լուսատեղիւն
ու գարու գննադատներին, պատասխանած
լինելու համար, Ամբատ Շահազիզին հուրիած
իր մի ուսումնակիրութեան վերջանում գրում
է հնետեւեալ տողերը.

“Քինագագաներից ոմանք մեղադրում են Ա-
Շահ-Ազգին, որ նրա հերոսը գործելու կամ
տեկի իւրա ասած, որոք առաջանելու որդուուն-
ակութիւն ունենի, որ Լեւոնը միայն խօսում է, վի-
ճումը է, քինագագանմ է, բայց նրա ձեռքից բան
չի քինագագան թենա ոչ ուսումնարան է հիմեւ, ոչ
մասնէւ Է ստեղծել, ոչ ընկերութիւն է հաս-
տառել — ոչ մի բան չի արել, — այլ միայն
գեղեցիկ բառերով տաք տաք խօսել է: Այդպիսի
մի մարդը, ասում են նրանք, արժանի չէ հեղի-
նակի ընթերլին լինելու, որովհետեւ նրա օրի-
նակն ընթերցողների մէջ կարող է պառուսխօսեր
ծնեցնել:

“Ես համենայն շեմ այդ քինագագաների
հետ Նախ որովհետեւ կարծում եմ, որ միակ
խօսքն էլ, ևթէ մինչեւ իսկ նրան չը հետեւէ
գործը, էլի օգտակար է նայելով թէ Բնէւ խօսք է
դա: Լեւոնը խօսուու սթափեցնում էր իր հայրե-
նակիցներին քնից — նրա խօսքը, ուրեմն, լաւ
խօս էր եւ որ զիւսուրն է հարկաւոր խօսք: Իրա-
հեքն ըստ ինքեան գործի յառաջանան է: Եր-
կրորդ մենք իրաւունք չունեն մեղադրեր հե-
ղինակին, որ նա Լեւոնի նման խօսու մարդուն
հերս է լինել, ինչպէս իրաւունք չունեն մեղա-
դրելու Մօկերին թէ ինչո՞ւ նա Ալեսամին է հերոս
շնել, եւ ոչ ուրիշն, կամ հայրընին — Զարդ
Հարօդի համար, Գրիբոյեդովին — Զայկու հա-
մար եւ կամ Տուրգենեվին — Խուդիի համար, թէ
ինչ է — այդ բոլոր հերոսներն էլ աւել ի խօսդ
են, քան գործով: Ըսդ հակառակն այս հանգա-
մանքոց, որ Ա-Շահ-Ազգը մեզ տուել է Լեւո-
նին, եւ եղագացնում եմ, որ նա շատ բեալական
եւ անենդ գործ է իրականութեանը հաւա-
տարիք մնալ ցանկացող հեղինակը պարտական էր
վերցնել հնաց այնպիսի մի անձնաւորութիւնը, որ
Լեւոնին նման ցաւում է ազգային ցաւերով, տեսնում է նրա թշուառութիւնը. քաջութիւն
ունի բաց ճականվ խաւարի բարեկամների դէմ
գուրս գալ լուսաւորութեան կարեւորութիւնը
քարոզել եւ գործունէութեան լայն ծրագիրներ
կազմել բայց ինքը — չի գործում: Կան շնչան-
ներ, երբ գործ էր կարծեն ամփուսմ է խօսքի
մէջ Լեւոնի այդ շնչանի մարդն էր: Ես ցաւում եմ
միայն, որ հեղինակն իր խօսուուց զկատարեց եւ
չուուեց մեզ Լեւոնի կեակի շարունակութիւնը: